

Jan Evangelista Purkyně v domě U Halánků

U příležitosti výročí narození J. E. Purkyně je vhodné si připomenout pevné přátelství velkého vědce s vlastencem Vojtou Náprstkem. Spojoval je zájem o vše pokrokové, o přístup všech ke vzdělání a v neposlední řadě i smysl pro humor. Setkávali se také jako přednášející v nejstarším ženském vzdělávacím spolku – v Americkém klubu dam, založeném v r. 1865. Věnujeme se zde této méně známé tematice s odkazem na články podrobně představující různé aspekty života a vědeckého bádání J. E. Purkyně v *Živě* 2011, 5 (dostupné i na webové stránce *Živy*). Závěr článku přináší zprávu o pohřbu prof. Purkyně, dokládající velikost jeho osobnosti a uznání, které se mu u tehdejší společnosti dostávalo.

Dům U Halánků na Betlémském náměstí v Praze má velmi bohatou historii, která v osudech svých majitelů „kopíruje“ naše dějiny. Napříč staletími a bez ohledu na majitele je s domem spojeno již od 14. stol. právo várečné, k němuž se v 18. stol. přidalo i vinopalnictví. Daleko zajímavější je, že mezi majiteli byli často lidumilové a lidé, kteří podporovali moderní názory. Na konci této řady dobrodinců pak stojí Vojta Náprstek (1826–94), známý pražský podnikatel, politik, mecenáš a zakladatel Českého průmyslového muzea. Již od studentských let se nadšený vlastenec pohyboval nejen v pražské, ale při svých prázdninových putováních i v české a moravské

společnosti a osobně se znal s mnoha významnými buditeli. O jeho kontaktech vypovídají deníky a korespondence, ale i když je archivní pozůstalost početná, přesto je Náprstkovo dětství a mládí zdokumentováno značně torzovitě. K dispozici máme první dochovaný deník až z r. 1845, kde je potvrzeno, že v tomto roce se Vojta Náprstek setkal s Janem Evangelistou Purkyněm. První zmínka Purkyňova jména se však vztahuje k Náprstkově květnové cestě do Liběchova (u Mělníka) za osvětleným farářem Filipem Čermákem Tuchoměřickým. Náprstek si poznamenal, že farářova sestra, která vedla domácnost, právě četla Purkyňův překlad Schillerových básní

*Prérie radostným ohněm hárá,
slavněji dnes hučí Niagara,
Mississippi slávu tvoji hlásá,
Tobě k poctě Ohio též jásá,
Chimboraso, Popocatepetl
k dnešnímu dni věnc Tobě spletl.
Proto také náš klub americký
k tobě lásky pravé pln jsa vždycky,
účastní se toho jásání
vřele Tobě toto skládá přání:
Purkyně náš milý, slavný kmet,
žij ještě jednou sedmdesát devět let!*

Oslavnou báseň od Amerického klubu dam k Purkyňovým 79. narozeninám v r. 1866 složil Emanuel Tonner.

(pozn. redakce: německého básníka, filozofa, lékaře a historika Johanna Christopha Friedricha von Schillera, 1759–1805). Osobně se oba nadšení vyznavači pokroku potkali v říjnu, kdy navštívil Vojta věhlasného profesora hned dvakrát, jednou se svým spolužákem Janem Krejčím (pozdějším Purkyňovým asistentem; společně také redigovali první ročníky *Živy*) a podruhé byl přítomen i Purkyňův syn, botanik Emanuel, a též spisovatel a překladatel Antonín Jaroslav Vřátko. Náprstkovy záznamy jsou příliš strohé, zapsal zde jen jména účastníků. Prof. Purkyně navštívil Vojtu v domě U Halánků 5. října, ale jejich kroky se pak na několik let rozešly. Purkyně působil až do r. 1850 ve Vratislavi a Náprstek v r. 1848 emigroval z politických důvodů do Spojených obcí amerických.

Náprstkovy dýchánky

Purkyně však na svého mladého přítele nezapomněl, protože jednak česká společnost sledovala, pokud mohla, osudy osmačtyřicátníků a Purkyně navíc kupoval u Vojtovy matky, která vedla na Bet-

- 1 Město Libochovice, kde se v r. 1787 Jan Evangelista Purkyně narodil. Kolorovaná litografie z počátku 19. stol.
- 2 J. E. Purkyně. Stereoskopická daguerrotypie z r. 1860
- 3 Didaktická tabule – řez srdcem. Tabule s nejrůznější tematikou nakoupil Vojta Náprstek v Londýně jako exponáty pro budoucí průmyslové muzeum. Londýn 1862

lémském plácku pivovar a vinopalnu, pro svůj fyziologický ústav líh. Měl tedy jistě od ní spolehlivé informace, a tak když se „Američan“ v r. 1858 vrátil, byl Purkyně mezi prvními, kteří jej navštívili; podle zápisků přišel profesor do pívárny U Halánků. Náprstek byl téměř denně se svým přítelem Krejčím a s ním také 25. června navštívil profesora a zajímal se u něho o koupi mikroskopu. Začátkem července pak docházel Náprstek k Purkyňovu asistentovi Grégrovi, který ho učil s mikroskopem zacházet. Poprvé se tu objevuje Náprstkovo zaujetí pro moderní techniku, pro vynálezy, usnadňující poznání i práci. V tom si jistě velmi rozuměl s profesorem, který sledoval jak vědecké, tak technické vynálezy mnoha oborů a často o nich referoval na přednáškách.

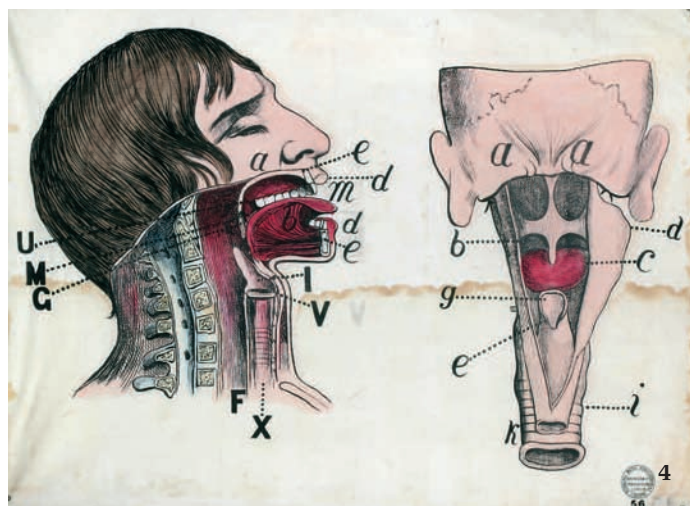
Náprstek byl po návratu do Prahy policejně sledován, a proto své přátele nenavštěvoval, aby je případně nekompromitoval. Setkávali se v divadle nebo v pivárnách, jak se říkalo hospodám. I když se Vojta vyhýbal návštěvám, chodily návštěvy za ním. Byla to pro Prahu velká událost, když se po 10 letech vrátil mladý pan od Halánků. Jeho matka, která řídila provoz sama, měla představu, že syna zaměstná v živnosti a on bude vyřizovat obchodní jednání s dodavateli i odběrateli. Syn se však vzhledem k policejnímu sledování nemohl bez povolení vzdálit z Prahy, a to

bylo s podnikáním neslučitelné. Nakonec dostal na starost účetní knihy a matka si podržela veškeré řízení podniku až do své smrti v r. 1873. I když byla velmi šťastná, že má milovaného syna doma, přesto mu ona i bratr Ferdinand často předhazovali pobyt v Americe, který je stál mnoho zlatých, když spláceli Vojtovy dluhy. K tomu za ním denně přicházeli bývalí spolužáci a přátelé, ale i cizí lidé, kteří žádali o radu při stěhování do Ameriky nebo při hledání svých příbuzných. Dům U Halánků neměl prostory, kde by se přijímaly denně početné návštěvy, probíhal zde čilý pracovní ruch – provoz pivovaru a vinopalny doplňovala zmíněná pívárna, kde se denně vařilo, ale také obchod s lihovinami, kde lidé nakupovali i ve stoje konzumovali. Matka proto nutila syna, aby návštěvy omezil a přátelům doslova řekl, aby chodili nejvýše jednou týdně. Na konci r. 1859 si Vojta do deníku sepsal jména těch, kteří mají své návštěvy omezit, a lze tudíž předpokládat, že šlo o ty, kteří chodili nejčastěji. Na prvním místě figuruje Jan Evangelista Purkyně, následují přírodovědci Vilém Dušan Lambl, Jan Krejčí, literáti Bedřich Peška, Antonín Jaroslav Vrtátka či Karel Tieftrunk. Jestli Vojta své přátele upozornil, nevíme, ale jistě je, že se v následujícím roce jejich návštěvy zmnohonásobily, matka nakonec rezignovala a nechala svému synovi probourat dvě místnosti a vytvořit oficiální salón.

Převážně muže vábily do domu U Halánků Vojtovy zážitky z Ameriky, byl živým zdrojem informací o zámožské demokratické společnosti, o nastupující průmyslové revoluci i emancipaci žen a jejich účasti na řízení společnosti. Brzy však vyhledávali dům U Halánků i z jiného důvodu, a sice proto, že se Vojta Náprstek rozhodl kompenzovat všeobecný nedostatek informací budováním moderní veřejné knihovny.

Jako americký knihovec si přivezl několik beden knih, začal kupovat českou produkci, předplatil české i německé noviny a časopisy a dokonce objednával literaturu ze zahraničí. I to bylo důvodem častých matčiných výtek, protože byla velice spornivá a nákup tolika knih považovala za zbytečnost. Nicméně Náprstkova knihovna se brzy stala místem, kde byl přístup k nejnovějším informacím v tištěné i obrazové podobě. Náprstek totiž svou knihovnu budoval jako informační centrum, kde jsou návštěvníkům k dispozici kromě knih a periodik i obrazy, grafiky, stereoskopické obrázky a fotografie.

Stereoskopy představovaly na konci 50. let 19. stol. naprostou novinku, na kterou se chodili dívat muži a občas v doprovodu mužů i ženy. Ženy v té době samy do společnosti nesměly, a tak se v domě U Halánků, vyjma Boženy Němcové, scházela především pánská společnost. Setkávání přátel, zprvu nahodilá, se později konala s osmi- nebo čtrnáctidenní pravidelností, nazývala se dýchánky, a byly „rané“ nebo večerní. V r. 1860 se Jan Evangelista Purkyně objevil v domě U Halánků hned 1. ledna na novoročním dýchánku, kdy se zde scházelo více než 100 hostů. Zprvu na dýcháncích měl hlavní slovo Vojta Náprstek, který vyprávěl o svých zkušenostech z Ameriky, ale záhy se z nich staly debatní schůzky, kde se probírala jak politická, tak odborná, kulturní nebo společenská situace. Bylo zde rozhodnuto o založení nového periodika – Národních listů, později se tu připravovalo založení několika spolků, plánovaly cesty i významné výstavy. Kromě domu U Halánků se Purkyně sešel s Náprstkem na besedách pořádaných v nedalekém Konviktu (15. února, 21. března). Jestli oba tančili, nevíme, ale oba byli velmi společenský, měli smysl pro humor a také rádi zpívali.

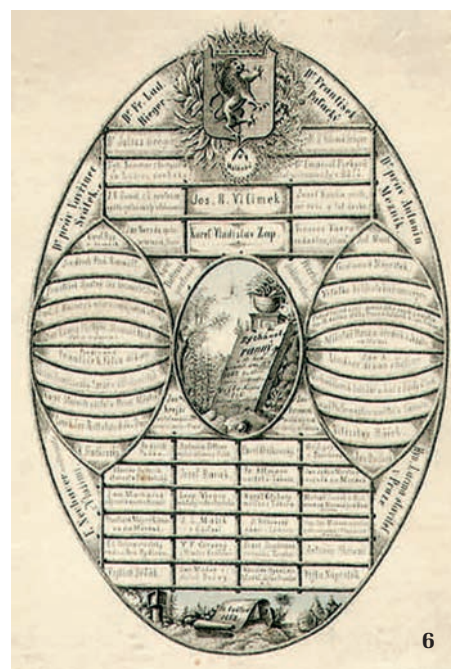
Tuto atmosféru zachytil ve vzpomínkách Servác Heller: „Schůzky tyto konaly se v pivovare U Halánků v místnostech, jež potom zaujímal Americký klub dam. Rozmlouvalo se v nich nenuceně – ovšem při pečlivě zavřených dveřích – o národních věcech českých a běžných věcech politických. Po vyčerpaných látkách vážné rozmluvy nastala vždy jakási volná zábava, při které se zpívalo... Pějme píseň dokola okolo stola... Všichni zpívali s větší nebo menší chutí, jenom historiograf František Palacký nikdy nezpíval. Zato byl vždy do zpěvu rozpoložen slavný už tehdy fysiolog profesor J. E. Purkyně, jenž si nikdy neodřekl veselé a jadrné národní Čert mi tu radu dal, abych si tu babu vzal.“ Jako již dlouholetý vdovec si mohl dovolit zpívat na toto téma, aniž by někoho urazil. Škoda, že Vojta Náprstek tak nerad psal a do deníků si zapisoval pouze jména návštěv a málokdy témata hovorů. K novoročnímu dýchánku 1861, kterého se opět zúčastnil Purkyně a další pravidelní návštěvníci, si Náprstek připsal: „Purkyně sen. a jun., Rieger, Zelený, Řezáč, Zigmund, Vřátko, Peška, Tonner, Krejčí, J. B. Lambl, who read a letter from his brother Dušan, now in Moscow.“ Jak je vidět, Náprstek si dělal záznaky často v angličtině, někdy používal ruskou azbuku a dokonce čínské znaky. Domníval se patrně, že tak zabrání, aby jeho poznámky četly nepovolání oči. Na dýcháncích se setkávali politici s literáty, vědci s umělci, ale i podnikatelé s cestovateli. Pamětníci zdůrazňují, že v domě U Halánků vládł demokratický duch, Náprstkovi se ne nadarmo říkalo „největší český demokrat“, bylo to jediné místo, kde bez problémů diskutovali staročeši s mladočechy, nebo katoličtí duchovní s „volnomyšlenkáři“. Mezi pozvanými bývali často i krajané, kteří na čas zavítali do staré vlasti, nebo cizinci. K významnému dýchánku patřil i ten, který se konal 27. října 1861 a dokonce posloužil jako téma k Nerudovu fejetonu Na dýchánku. Náprstek si do deníku lakonicky napsal: „Dýchánek raní s výstavou učebních prostředků, collected by me, V. a A. Frič a Felkl, from 10–1 o'clock.“ A dále jmenuje účastníky (včetně J. E. Purkyně) – celkem 80 osob.

Naštěstí Jan Neruda byl v popisu Náprstkovy knihovny sdílnější: „Po stěnách visí anglické barvotisky, školní to pomůcky pro školy zhotovené. Jsme jakoby v nějaké anglické škole, kde nejrozmanitější mapy

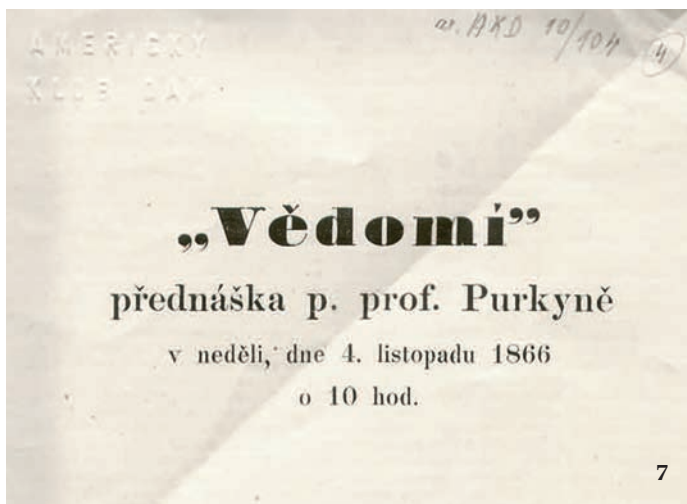
a obrazy pozornost žáků stále poutají a je stále poučují. A vsutku i na stole zde stojí skříň, malá to školní musea přírodnická a průmyslnická, skrovnější skříňky obsahující ještě menší systematicky a přesně sestavené sbírky mineralogické, dvě skříňky obsahující sádrové modely lučebně rozložených látek potravních, jiná skříňka obsahující látky k vyrábění skla potřebné a naznačující celý pochod vyrábění toho atd. Jedná se o to, abychom seznali pomůcky pokročilých anglických škol a výtečnost rozvinutého vyučování názorného.“

Tento dýchánek měl důležitou dohru. Antonín Frič zde předváděl výsledky své studijní cesty do Londýna a jeho výklad vedl k rozhodnutí, že následující rok pojedou celá skupina českých vlastenců na světovou výstavu do Londýna a budou v nákupu moderních učebních pomůcek pokračovat. Purkyně se sešel s Náprstkem a dalšími ještě o Vánocích 1861 v bytě Palackého, kde se přítomní dohodli mimo jiné i na založení spolku Svatobor. Následující rok mnoho dýchánků nebylo, protože se připravovala cesta do Londýna. Přesto se uskutečnil jeden 18. května, a kdyby se nedochovala graficky vyvedená prezenční listina, asi bychom se o něm nedověděli. Z černobílého obrázku vidíme, že přítomno bylo 64 osob, včetně J. E. Purkyně a jeho syna Emanuela. Zajímavé je, že u Purkyňova jména je poznámka: „Slovanská Akademie. Staň se – Stane se!“ Jedinou další poznámku najdeme ještě u jména Karla Jaromíra Erbena, a sice: „Potud národ svůj, dokud šetří svých památek.“ Je možné, že jsou to témata, o nichž pánové diskutovali, každopádně společnost to byla pestrá. Kromě dvou mužů z Horní Lužice zahrnovala 30 mimopražských (Pardubice, Tábor, Kolín, Heřmanův Městec, Vlašim, Polná, Olomouc, Ivančice, Rožnov pod Radhoštěm aj.) učitelů, farářů, právníků, redaktorů, měšťanů i rolníků. Zcela určitě se probírala návštěva světové výstavy v Londýně, kam se chystali lidé z celé monarchie.

Pro Náprstka vyvstal problém se získáním policejního povolení k opuštění monarchie. Dochoval se dopis, který podepsali „Jan Erazim Wocel – prof. archeologie, Jan Wenzig – školní rada, Antonín Jaroslav Vřátko – bibliotékář Národního muzea, Karel Jaromír Erben – archivář Národního muzea, František Palacký – historiograf, Jan Evangelista Purkyně – direktor ústavu fyziologického, František Václav Pštroš –

purkmistr a František Ladislav Rieger – člen zemského výboru a říšské rady.“ Ti všichni potvrdili, že: „Pan Vojta Náprstek (v té době ještě užíval protiprávně český ekvivalent svého jména, úředně se jmenoval Fingerhut), úd společnosti Musea a jednoty promyslové království Českého, spoluzakladatel Matice české a výborný úd spolku Svatobor ubíraje se ke světové výstavě Londýnské, hodlá svého pobytu ve Velké Británii použít k tomu, aby se o důkladné poznání jednot a ústavů literárních, vědeckých, uměleckých, humanitních a promyslových zasadil, známost o jejich zřízení a působení nabytí zde rozšířil a vyměňováním literárních publikací jejich s jednotami a ústavu zdejšími co možná řádně a stále zavedl.“ Stručně řečeno, pánové se 10. června 1862 zaručili, že Vojta Náprstek jede do Londýna domluvit s nejrůznějšími institucemi mezinárodní výměnu publikací. Podpisy na policejní prežidium zapůsobily a Náprstek se spolu s F. L. Riegerem, J. Krejčím, A. Fričem, D. V. Lamblem a dalšími muži dostal 16. června 1862 do Londýna. Z deníku víme, že si s sebou vzal nejen oficiální knihy na výměnu, ale také knihy beletrie a básní (Němcová, Světlá, Erben, Jablonský, Rukopis Královodvorský, Sbírka národních písní aj.), litografie portrétů (např. Palacký, Rieger, Němcová, Er-

4 Didaktická tabule – řez hrtanem.

5 Deformace ženského těla způsobená těsným šněrováním. Londýn 1862

6 Prezenční listina dýchánku 18. května 1862 v Náprstkově knihovně v domě U Halánků

7 Tištěná pozvánka Amerického klubu dam na Purkyňovu přednášku o vědomí

8 Interiér Náprstkovy knihovny, Čítárny Amerického klubu dam. Kresba Jan Maloch (1875)

9 Trojčipý plátěný šátek s názornými kresbami jeho použití při ošetření raněného. Düsseldorf 1873. Náprstkovo České průmyslové muzeum sbíralo i moderní názorné pomůcky z oblasti ošetřovatelství.

ben) a pohledů na Prahu a okolí, vizitkové fotografie (Palacký, Rieger, Purkyně, Krejčí, Lambl, Čelakovský, Němcová) a také noty a špery z českých granátů. To vše rozdával především svým anglickým partnerům, s nimiž jednal. Podle deníku dal však nejvíce fotografií, včetně Purkyňovy a své, dávnému revolučnímu příteli z r. 1848 Michailu Alexandroviči Bakuninovi, se kterým se při této příležitosti sešel 28. června po jeho úspěšném útěku ze Sibíře.

Česká delegace se v Londýně také dohodla, že v Praze založí průmyslové muzeum, a Náprstek, Frič i Krejčí začali vybírat první exponáty. Byly v podstatě dvojího druhu: Frič a Krejčí vybírali učební pomůcky a vybavení školních kabinetů, Náprstek kupoval technické novinky pro ulehče-

ní práce v domácnosti (lednička, pračka, kuchyňský sporák, mechanický smeták, žehličky, skládací sušák, šicí stroj, drobné nástroje a nádoby apod.). Ještě na konci r. 1862 vystavili pánové Frič a Náprstek dovezené předměty na Střeleckém ostrově. Výstava se setkala s velkým zájmem, zvláště když Náprstek uspořádal celý cyklus přednášek nejen o funkčnosti exponátů, ale i o ženské práci, vzdělávání, charitativních ústavech a mecenáších v anglosaském světě. Výstava měla zároveň vzbudit v domácích výrobcích zájem o zavádění nových technologií a inspirovat je k sestavení podobných novinek. V r. 1863 pořádal Náprstek 2. průmyslovou výstavu, opět na Střeleckém ostrově, ale tentokrát již bylo vystavovatelů více – vedle domácích výrobců se objevili soukromí majitelé z Čech i ze zahraničí. Mnohé výrobky působily jako vzorky a návštěvníci si je mohli objednat, mnohé byly primárně určeny jako exponáty pro budoucí průmyslové muzeum. Mezi vystavovateli se objevil i J. E. Purkyně, který zde pod číslem 647 představil svůj kineziskop.

Následující rok 1863 spojila Náprstka a Purkyně politická činnost – oba se stali poslanci říšského sněmu a oba tuto službu vykonávali nikoli pro uspokojování vlastních ambicí, ale považovali ji za službu svému národu. Zatímco Náprstek kandidoval za okresy Nová Paka, Lomnice a Sobotka, J. E. Purkyně byl poslancem za rodný kraj – Libochovice, Slaný a Velvary. Oběma skončil mandát v r. 1867 a dále již nekandidovali.

Ve středu dne 28. července 1869 o 12. hodině polední zesnul v stáří 82. roků

JAN EVANG. rytíř PURKYNĚ,

doktor lékařství a filosofie, učenec a badatel ve fyziologii, řádný profesor téže vědy na vysokých školách pražských, básník a spisovatel český.

rytíř císař. rakouského řádu Leopoldova, rytíř císař. pruského řádu Leopoldova, rytíř císař. saského řádu Vladimírovce, člen akademie berlínské, královské společnosti londýnské, lékařské akademie v Paříži, Bělehradu, Vídně a Petrohradě, národně-slovenské společnosti, londýnské společnosti mikroskopické, císař. Leopoldova akademie přírodních věd, císař. lékařské společnosti v Bělehradu, císař. lékařské společnosti v Sokolovně, lékařské společnosti ve Vídni, Kolumně, Berlíně, Erlangenu a Vídni, lékařské fakulty na univerzitě charkovské, společnosti nauk v Krakově, společnosti nauk přírodních v Drážďanech a t. d.

předseda spolku českých lékařů, předseda Matice lidu, místopředseda Umělecké besedy, čestný úč. českého muzea, Městské besedy a „Oulu“, dřívější předseda přírodovědeckého odboru českého muzea, úč. král. čes. společnosti nauk a přírodnického spolku Lotos, dřívější předseda komise k přírodnickému proskoannu Čech, úč. Svatoboru, Hlaholu, Besedy, Sokola, Jednoty vlastenských přátel umění, stenografického spolku, průmyslové jednoty, atd., jakož i dřívější poslanec na smělé českém pro okres Blauko-Valvarský a čestný občan mnohých obcí českých.

Pohřeb zveřejněného bude z čísla domu 74. (roh spálené a sluneční ulice) dne 31. července 1869 o 6. hodině večerní na hřbitov Vyšehradský.

Zádušní máše svatě sloužití se budou v pondělí dne 2. srpna u sv. Trojice o 10. hodině dopolední.

V Praze, dne 29. července 1869.

Dr. Emanuel rytíř Purkyně
profesor na lékařské škole v Bělehradu

Emil z Purkyně,

syn,

Julie z Purkyně,

otokar rytíř Purkyně,

synovec

Marie z Purkyně,

snacha

Jan rytíř Purkyně,

Cyril rytíř Purkyně,

Růžena z Purkyně,

snachovc

10

a jaké nepříjemnosti mají, nikdy by nevydržel mužský.“ Kromě dalších přednášek pro klub se Purkyně přišel do domu U Halánků podívat na zajímavou akci, kterou pořádal Vojta Náprstek pro odbornou veřejnost – 12. února 1866 v Náprstkově knihovně dokazoval mladý Čeněk Šercl odborníkům i novinářům, že mluví, píše, překládá, ba i stenografuje v 31 jazycích. Kromě prof. Purkyně byli jako nestranní posuzovatelé přítomni hrabě Lažanský, hrabě F. Thun, hrabě Harrach, českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík, F. Palacký, F. L. Rieger, F. Švestka, Jan Spott, F. J. Studnička aj. Dále zde byli rodilí mluvčí a profesori znalí cizích jazyků a zástupci redakcí čtyř novin. Právník a stenograf na zemském sněmu Čeněk Šercl ve zkoušce obstál a dokázal, že kromě jazyků evropských ovládá i jazyk arabský, perský, turecký, hindustánský, čínský, arménský, tibetský, mongolský, mandžuský, japonský, malajský, javánský, tahitský, sanskrtd.

Prof. Purkyně se spolu se svým asistentem Františkem Novotným podíleli na přednáškách pro Americký klub v letech 1866 a 1867. Členkám podali základní informace o lidském těle a jeho funkcích, což bylo pro většinu posluchaček naprosto nové. Stejně tak, když měly možnost seznámit se pod jejich vedením i s užitím mikroskopu. Návštěvnost na těchto přednáškách byla mimořádně vysoká (více než 100 členek) a Vojta Náprstek často doplnil v deníku počet posluchaček poznámkou „navzdor blátu a dešti“. Neméně šokující byly přednášky doplněné demonstrací lidského fantomu: „K tomu účelu stál na stole voskový model člověka, který se dal dopodrobna rozebrat tak, že pletivo nervů, svalů a cév se dalo po částech sejmut jako umělecký filigrán; lebka, mozek, vůbec všechny orgány daly se samostatně vyjmouti tak, že jsme měly skutečnou představu o zázraku lidského těla. Tento model byl skvostný čestný dar, který dostal Purkyně v Paříži jako juror na světové výstavě. V ten čas také vyšel svazek Schillerových básní v českém překladu Purkyně, a roztomilý dědoušek nám knížky rozdál se svým podpisem.“ Tak popsala

10 Smuteční oznámení J. E. Purkyně dokumentuje jak jeho řády a ocenění, tak členství v mnoha spolcích a organizacích. Snímky ze sbírek, archivu a knižního fondu Národního muzea – Náprstkovy muzea asijských, afrických a amerických kultur

své vzpomínky na přednášky členka klubu, pozdější klavírní virtuózka Helena Konrádová-Röslerová.

Nutno doplnit, že se Purkyně účastnil i dalších klubových akcí jako návštěvník – např. výletu s hluchoněnými dívkami do Roztok, prohlídky dostavované katedrály sv. Víta, či exkurze do modřanského cukrovaru. Doprovázela jej snacha Marie, která byla horlivou členkou klubu po celý život. Klub uspořádal Purkyněmu i oslavu 50. výročí jeho doktorátu (10. prosince 1868); protože profesor byl již nemocný, členky ho navštívily doma, vyzdobily mu pokoj květinami, zazpívaly k tomuto účelu složený sbor od Františka Kavána a Purkyně jim z lože poděkoval: „Přeju sobě, abyste Vy, které se nazýváte Klubem americkým, pokračovaly ve Vašem počínání vždy víc a více, a přenesly činnost tu i na Vaše potomky, na které mnohem více práce čeká. Poměry v naší vlasti nejsou ovšem skvělé, přece však vyjasňuje se obzor politický a můžeme doufat, že vlast naše dojde skvělejší budoucnosti. I Vám volám: Mnohá léta, neboť mnoho let práce máme před sebou. Já už ne, ale Vy, hlavně ale národ, pro který Vy působiti musíte.“ Profesor tušil, že se blíží jeho konec. Dne 28. července 1869 dostaly členky klubu dopis F. Novotného: „Čtění dámy, oznamuji vám, že pan profesor Purkyně dnes ve 12 hodin dopoledne zemřel. Pohřeb bude asi o 6. hodině večerní v sobotu. Prosím o možné oslavení pohřbu. K okrášení sálu bude květin třeba mnoho.“

Pohřeb Jana Evangelisty Purkyně byl důstojný a slavného fyziologa vyprovázely desetitisíce. Samotný pohřební průvod se jen těžce prodíral přeplněnými ulicemi ze Spálené na Vyšehrad. V čele průvodu šli pražští Sokolové v 16 řadách po 12 mužích se svou kapelou, náčelníkem Miroslavem

Tyršem a za nimi zástupci mimopražských Sokolů ve stejném počtu. Následovaly městské besedy všech částí Prahy i jiných měst (Mělník, Unhošť, Libochovice aj.). Dále byly zastoupeny měšťanské ozbrojené sbory: 12 členů jízdy na koních doprovázelo 80 pěších ostrostřelců, 80 granátníků a 300 mužů pěchoty s vlastní kapelou. Za nimi kráčeli členové významných spolků: s vlastními prapory (Merkur, Hlahol, Lumír, Lukeš, Slavoj, Boleslav, Věnceslav, Typografická beseda) v 60 řadách po 8 mužích. Následovala rakev, kterou střídavě nesli členové spolků, jichž byl Purkyně členem (Spolek českých lékařů, Akademický čtenářský spolek, Umělecká beseda, Hlahol a Sokol) a za rakví byly nesený na polštářcích řády a vyznamenání. Pak kráčela rodina a nejbližší příbuzní, pedel Karlovy univerzity, pedelové lékařských fakult a fakulty filozofické, rektor univerzity, proktoři, děkani, doctři fakult lékařských a filozofické a za nimi přední osobnosti v čele s F. Palackým, F. L. Riegrem, J. Braunerem, dále šel zemský maršálek Auersperk, hrabě Chotek, profesori a politici. Následovali mimopražští lékaři a medicci, včetně D. V. Lambla, který zastupoval charkovskou univerzitu. Dále 600 členů již zmiňovaných spolků, jejichž byl Purkyně členem, a 200 členů pražských německých studentských spolků. Následovali zástupci spolku Svatobor a za nimi členky Amerického klubu dam společně s Vojtou Náprstkem ve 44 řadách po pěti. Pokračovali členové městských zastupitelstev v čele s pražským purkmistrem Karlem Leopoldem Klauďm a zastupitelé měst z Purkyněova rodného kraje, 200 členů nejrozličnějších učitelských spolků, představitelé spolku Slovanská lípa a spolku stenografů, 500 představitelů divadelních spolků s rozžatými svícemi a pochodněmi a stejně tak 180 členů Typografické besedy, 300 představitelů humanitní jednoty pražské (z nich 50 s pochodněmi), 1 500 členů spolku Oul s 380 pochodněmi, 40 členů besedy Okoř. Pokračovali obuvníci dělníci, 100 dělníků karlínských a 36 řad po 8 dělnících malostranských a smíchovských, uniformovaní příslušníci cechů řeznických a uzenářských (150 mužů), sladovníci (60), mlynáři (50), bednáři (60), pekaři, obuvníci (60), kloboučníci (70), zahradníci (30), truhláři (80), rukavičkáři (120), strojnici (36 řad po 6 mužích), zlatníci a stříbrníci (82), posluchači sladnické školy (50 žáků). Průvod uzavírali Sokolové malostranští (80) a karlínské (70) s pochodněmi, kteří doprovázeli vůz s 30 věnci, dále početné kočáry účastníků, v čele s arcibiskupem pražským a opatem strahovským. Konvoj dorazil na Vyšehrad až za hodinu a půl, kde již čekala skupina dam Amerického klubu. Spolu se stovkami dalších se loučily s mužem, který vždy podporoval jejich snahy, byl jim moudrým rádcem i veselým společníkem.

U příležitosti 230 let od narození J. E. Purkyně připravila Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně obsáhlou publikaci, kterou představujeme na str. CLXIX kuléru této Živy. V čísle 2018, 1 se k výročí ještě vrátíme v článku Jana Janko o vztahu J. E. Purkyně k Živě a vědecké obci.